

**Національна наукова медична бібліотека України
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
Асоціація з медичної та психологічної реабілітації**

**Медико-психологічна реабілітація та
соціальна адаптація учасників бойових
дій: проблеми та перспективи**

Київ 2018

**Національна наукова медична бібліотека України
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
Асоціація з медичної та психологічної реабілітації**

**Медико-психологічна реабілітація та
соціальна адаптація учасників бойових
дій: проблеми та перспективи**

Бібліографічний покажчик до науково-практичної конференції

Київ 2018

Укладачі:

Л. Є. Корнілова, Є. О. Корнілова

Науковий консультант

М. М. Матяш, доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та медичної
психології Національного медичного
університету імені О.О. Богомольця

Медико-психологічна реабілітація та соціальна адаптація учасників бойових дій: проблеми та перспективи : бібліогр. покажч. до наук.-практ. конф. / уклад. : Л. Є. Корнілова, Є. О. Корнілова ; наук. консультант М. М. Матяш ; Нац. наук. мед. б-ка України, Нац. мед. ун-т імені О.О. Богомольця, Асоц. з мед. та психол. реабілітації. – Київ, 2018. – 32 с.

Бібліографічний покажчик “Медико-психологічна реабілітація та соціальна адаптація учасників бойових дій: проблеми та перспективи” виданий до проведення науково-практичної конференції. У ньому зібрана література, що висвітлює проблеми посттравматичних стресових розладів (ПТСР); шляхи психологічної реабілітації та соціальної адаптації військовослужбовців; методи діагностики ПТСР; розкриває методологічні основи психотерапії, психопрофілактики та психокорекції психічних розладів внаслідок надзвичайних ситуацій; наводить медико-соціальне обґрунтування системи надання допомоги населенню України з питань відновлювального лікування та психосоціальної реабілітації наслідків психотравмувальних подій. Видання адресовано фахівцям медичної галузі, психологам і соціальним робітникам.

Від укладачів

Бібліографічний покажчик “Медико-психологічна реабілітація та соціальна адаптація учасників бойових дій: проблеми та перспективи” виданий до проведення науково-практичної конференції.

Сьогодні наша держава вимушена проводити бойові дії на сході країни, після чого багатотисячні маси молодих людей потребують медико-соціального захисту. Морально-психологічна невідповідність, страх не впоратися з обов’язками, почуття провини перед загиблими, прагнення вижити в умовах руйнувань і смертей інших зменшують адаптаційні резерви організму та призводять до неконструктивних змін поведінкових реакцій і дезадаптаційного синдрому.

У даному виданні зібрана література, що висвітлює проблеми посттравматичних стресових розладів (ПТСР); шляхи психологічної реабілітації та соціальної адаптації військовослужбовців; методи діагностики ПТСР; розкриває методологічні основи психотерапії, психопрофілактики та психокорекції психічних розладів внаслідок надзвичайних ситуацій; наводить медико-соціальне обґрунтування системи надання допомоги населенню України з питань відновлювального лікування та психосоціальної реабілітації наслідків психотравматичних подій.

Матеріали згруповані за 5 розділами. До видання увійшли бібліографічні описи друкованих праць (монографій, навчальних посібників, статей зі збірників наукових праць і періодичних видань), упорядковані в алфавітному порядку. Матеріал частково анотований, у низці статей наведені посилання на повнотекстові джерела.

При підготовці покажчика використані каталоги Національної наукової медичної бібліотеки України, Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, матеріали відкритого доступу з мережі Інтернет. Джерельна база подана двома мовами: українською, російською. Бібліографічний опис здійснено згідно зі стандартами України.

Побажання просимо надсилати на адресу: м. Київ, вул. Л. Толстого, 7. ННМБУ, відділ наукової бібліографії.

Зміст

Психологія особистості	5
Посттравматичні стресові розлади	8
Організація психологічної допомоги постраждалим у збройних конфліктах	19
Медико-психологічна реабілітація учасників бойових дій	22
Соціальна адаптація постраждалих у збройних конфліктах	28

Психологія особистості

1. **Абрамова С. Г.** Психология индивидуальности / С. Г. Абрамова. – М. : Спутник+, 2011. – 184 с.

2. **Батаршев А. В.** Типология характера и личности : практ. рук. по психол. диагностике / А. В. Батаршев. – 2-изд., испр. – М. : Изд-во ин-та психотерапии Психотерапия, 2005. – 107, [2] с.

3. **Булах І. С.** Психологія життєвих криз особистості : навч. посіб. / І. С. Булах. – Вінниця : Нілан, 2015. – 109 с.

Описано сутність, природу, стадії, типи та класифікацію життєвих криз особистості, виокремлено типологію ставлень людини до кризової ситуації. Висвітлено історію виникнення кризового консультування, його завдання, принципи, стратегії та стилі взаємодій кризового консультанта з клієнтом. Акцентовано увагу на використанні консультантом у практичній діяльності класичних і новітніх психотехнік.

4. **Варій М. Й.** Психологія особистості : навч. посіб. / М. Й. Варій. – Київ : Центр учб. літ., 2008. – 592 с.

Розкрито сутність людської психіки та психічного, розглянуто основні етапи формування особистості, наведено характеристику її інтраіндивідуальної, біо-, соціо- та ментально-психічної підструктур. Визначено роль і функції емоцій у керуванні поведінкою та діяльністю, описано почуття й емоційні типи. Розглянуто професійні, вікові, статеві та патологічні особливості емоційно-почуттєвої сфери людини. Наведено класифікацію психічних станів, обґрунтовано шляхи розвитку загальних і спеціальних здібностей особистості, досліджено процес формування її самосвідомості, запропоновано методи саморегуляції поведінки. Охарактеризовано механізми соціалізації та психологічного захисту особистості, встановлено вплив суспільства на її статус і соціальну роль. Розкрито особливості девіантної, цілеспрямованої та залежної поведінки, депривації особистості, описано складові її саногенного потенціалу, наведено засоби формування психічного здоров'я та стійкості. Висвітлено психологічні засади розвитку інтегральних характеристик конкурентоспроможної особистості.

5. **Лазорко О. В.** Психологія професійної безпеки особистості / О. В. Лазорко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – 439 с.

Проаналізовано феномен професійної безпеки особистості й емпіричний матеріал з його вивчення в аспекті диференціації сфери професійного функціонування особистості й умов її праці. Розкрито системні закономірності функціонування та синергетичні ефекти самоорганізації професійної безпеки особистості, запропоновано пріоритетні напрями конструювання особистості професіонала засобами психологічних практик підтримки стану професійної безпеки.

6. **Москалець В. П.** Психологія особистості : навч. посіб. для студентів навч. закл. / В. П. Москалець. – Київ : Центр учб. літ., 2013. – 415 с.

Викладено найбільш істотні властивості особистості як психологічного феномена, що формується та функціонує в суспільстві. Розкрито сутність її біологічної, суспільної та

духовної природи. Показано кореляції між конституційно-антропометричними та психологічними властивостями людини, розкрито основний психологічний зміст задатків, здібностей, темпераменту характеру, закономірності мотиваційної динаміки стосунків між особистістю та суспільством. Проаналізовано соціально-психологічні механізми формування та функціонування особистості. Визначено основний психологічний зміст духовності, моралі, совісті, любові до ближнього, утилітарної мотивації доброчинності, віри в бога як духовного вибору особистості. Висвітлено основний зміст тих теорій особистості, що утворили модерну гуманістичну парадигму в психології: психоаналізу З. Фрейда, “індивідуальної психології” А. Адлера, “аналітичної психології” К.Г. Юнга, “психосоціальної теорії персони” Е. Еріксона, “гуманістичного психоаналізу” Е. Фромма, “соціокультурної теорії” К. Хорні, “гуманістичної психології” А.Х. Маслоу.

7. **Особистість** у кризових ситуаціях: огляд сучасних психодіагностичних методик : навч. посіб. / Н. О. Євдокимова, В. Л. Зливков, С. О. Лукомська, О. В. Федан. – Миколаїв : Іліон, 2016. – 341 с.

Проаналізовано сучасні зарубіжні психологічні дослідження кризових ситуацій і підходи до їх діагностики. Визначено різні напрями до дослідження кризових ситуацій, копінг-стратегій і можливостей постстресового відновлення. Окрему увагу приділено типології стресових розладів, зокрема актуальному для реалій сучасної України посттравматичному стресовому розладу.

8. **Психологічні** засади проектування та прогнозування розвитку особистості / Ю. О. Бохонкова, Н. Є. Завацька, Ю. А. Завацький, Ю. В. Сербін. – Луганськ : Ноулідж, 2014. – 219 с.

Узагальнено теоретичні та методологічні аспекти аналізу наукової проблеми проектування та прогнозування розвитку особистості в ситуації життєвих змін. Досліджено концептуальні підходи до визначення сутності проектування як ефективної технології формування життєвої активності особистості. Обґрунтовано думку, що провідним соціально-психологічним чинником прогнозування розвитку особистості та випереджальної стратегії її поведінки є соціально-психологічна компетенція, що визначає соціальну поведінку особистості та в широкому сенсі включає її адаптивні здібності й ефективність функціонування в ситуації життєвих змін. Виявлено, що випереджальні стратегії поведінки в такій ситуації опосередковані особистісними чинниками (когнітивними, емоційними, регуляторними) та характеризуються активізацією адаптивних механізмів психіки. Показано, що випереджальні стратегії поведінки взаємопов'язані зі здатністю до прогнозування, толерантністю, локусом контролю та життєстійкістю особистості.

9. **Собчик Л. Н.** Психология индивидуальности: теория и практика психодиагностики / Л. Н. Собчик. – СПб. : Речь, 2005. – 621, [1] с.

10. **Тарасюк Н. В.** Зміни психіки внаслідок військових конфліктів / Н. В. Тарасюк, Д. О. Арсент'єв // Укр. наук.-мед. молодіж. журнал. – 2015. – Спец. вип. 2. – С. 110–111.

11. **Терлецька Л. Г.** Психічне здоров'я особистості. Технологія самоаналізу / Л. Г. Терлецька. – Київ, 2003. – 150 с.

Наведено результати наукового дослідження щодо визначення змісту та шляхів формування психічно здорової особистості. Наведено порівняльний аналіз поглядів сучасної людини та прадавніх уявлень щодо психічного здоров'я. Запропоновано античну, антропоцентричну й адаптаційну концепції здоров'я, а також концепції самосвідомості в зарубіжній психології. Проаналізовано структуру "Я" в процесі самосвідомості.

12. **Терлецька Л. Г.** Психологія здоров'я особистості. Тренінг психосинтезу : навч. посіб. / Л. Г. Терлецька. – Київ : Київ. ун-т, 2017. – 110, [1] с.

13. **Терлецька Л. Г.** Психологія здоров'я особистості: технологія психосинтезу : навч. посіб. / Л. Г. Терлецька. – Київ : Слово, 2016. – 149 с.

Висвітлено історію виникнення психосинтезу. Технології психосинтезу представлено методами роботи з символікою в зображувальній діяльності, роботою з архетипами технікою спрямованої уяви. Наведено приклади використання психосинтетичних методик у консультаційній і психокорекційній роботі практикуючого психолога з дорослими та дітьми.

14. **Фурман А. А.** Психологія особистості: ціннісно-орієнтаційний вимір / А. А. Фурман. – Одеса ; Тернопіль : ОНПУ : ТНЕУ, 2016. – 311 с.

Розглянуто особистість як предмет міждисциплінарного теоретизування в аксіопсихологічній перспективі. Виконано психологічне обґрунтування проблеми ціннісних орієнтацій як чинників особистісного розвитку людини. Вивчено психологічний зміст особистісного розвитку майбутніх психологів у контексті системної дії ціннісно-орієнтованих чинників. Проаналізовано ціннісно-орієнтаційні детермінанти особистісного розвитку майбутніх психологів у системі освіти.

15. **Ющенко І. М.** Основи психології особистості : навч.-метод. посіб. для студентів ВНЗ / І. М. Ющенко. – Чернігів : Лозовий В. М. [вид.], 2014. – 223 с.

Посттравматичні стресові розлади

16. *Ауто-* та гетероагресивна поведінка у структурі посттравматичних психічних розладів у учасників АТО [Електронний ресурс] / І. Я. Пінчук, В. Я. Пішель, М. Ю. Полив'яна [та ін.] // Архів психіатрії. – 2016. – № 3. – С. 6–11. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2016_22_3_3 . – Назва з екрана.

17. *Безшейко В. Г.* Діагностика постстресових розладів: погляд на проблему [Електронний ресурс] / В. Г. Безшейко // Мед. психологія. – 2016. – № 1. – С. 99–104. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2016_11_1_19 . – Назва з екрана.

Проведено систематизований огляд літератури для визначення найбільш оптимальних шкал для скринінгу, тяжкості стану й оцінки ефективності лікування військових і цивільних осіб, які перебували в зоні АТО та зазнали посттравматичних порушень, з метою розробки уніфікованої карти їх обстеження. Оцінка стану пацієнта за допомогою запропонованих шкал виявляє в нього важливі клінічні ознаки посттравматичних порушень, що значно пришвидшує процес прийняття клінічного рішення та підвищує якість надання допомоги.

18. *Безшейко В. Г.* Ефективність короткотривалих психологічних інтервенцій при посттравматичному стресовому розладі / В. Г. Безшейко // Архів психіатрії. – 2016. – № 1. – С. 12–16.

19. *Богомолець О. В.* Поширеність та структура посттравматичних психічних порушень в учасників бойових дій / О. В. Богомолець, І. Я. Пінчук, А. К. Ладик-Бризгалова // Архів психіатрії. – 2016. – № 2. – С. 11–15.

20. *Борисенко О. А.* Вариабельность вегетативных расстройств у участников антитеррористической операции в промежуточном, отдаленном и резидуальном периодах перенесенной черепно-мозговой травмы / О. А. Борисенко, А. Н. Стоянов // Укр. вісн. психоневрології. – 2018. – Вип. 1. – С. 24–27.

21. *Вербицький Є. Ю.* Клініко-психопатологічні та патопсихологічні особливості реактивної депресії в структурі непсихотичних психічних стрес-асоційованих розладів у вимушених переселенців із зони антитерористичної операції в Луганській області / Є. Ю. Вербицький, Ю. О. Євтушенко // Архів психіатрії. – 2016. – № 2. – С. 16–19.

22. *Гузенко К. В.* Риск развития психотических расстройств при боевой психической травме / К. В. Гузенко // Архів психіатрії. – 2016. – № 2. – С. 110.

23. *Денисенко М. М.* Клінічна варіативність постстресових розладів у

комбатантів / М. М. Денисенко, Р. В. Лакинський // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Вип. 1. – С. 120–121.

24. *Диференціальна* діагностика та коморбідність психогенних розладів, що виникають внаслідок бойової травми в комбатантів / В. І. Коростій, В. Т. Поліщук, В. І. Заворотний, О. Б. Платинюк // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Вип. 3. – С. 132–133.

25. *Друзь О. В.* Полуструктуроване інтерв'ю для комплексної діагностики постстресових психічних розладів та принципи клініко-діагностичної процедури / О. В. Друзь, Є. Г. Гриневич, І. О. Черненко // Вісн. мор. медицини. – 2017. – № 1. – С. 114–122.

26. *Заворотный В. И.* Клинические варианты посттравматического стрессового расстройства у военнослужащих, участвовавших в боевых действиях на Востоке Украины / В. И. Заворотный // Укр. вісн. психоневрології. – 2018. – Вип. 1. – С. 73–77.

27. *Заворотный В. И.* Посттравматические стрессовые расстройства у участников антитеррористической операции (боевые психогении, клинико-психопатологическая характеристика) / В. И. Заворотный // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Вип. 1. – С. 48–50.

28. *Захворюваність* і поширеність розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин серед учасників антитерористичної операції в Україні за перше півріччя 2016 року / І. Я. Пінчук, О. О. Петриченко, О. В. Колодежний [та ін.] // Архів психіатрії. – 2016. – № 4. – С. 11–14.

29. *Зборовський О. М.* Особливості впливу мінно-вибухової травми на психічне здоров'я учасників АТО / О. М. Зборовський // Архів психіатрії. – 2016. – № 2. – С. 135.

30. *Кадыров Р. В.* Посттравматическое стрессовое расстройство (PTSD): состояние проблемы, психодиагностика и психологическая помощь / Р. В. Кадыров. – СПб. : Речь, 2012. – 447 с.

31. *Клинико-диагностические* аспекты боевых посттравматических стрессовых расстройств / В. К. Шамрей, В. М. Лыткин, С. А. Колов, Б. В. Дрига // Воен.-мед. журнал. – 2011. – № 8. – С. 28–35.

В якості самостійної клінічної форми посттравматичні стресові розлади (ПТСР) вперше були включені в класифікаційний психіатричний стандарт (DSM-III) американськими дослідниками в 1980 р. після аналізу великих спостережень психічних розладів у ветеранів

війни у В'єтнамі. Донедавна цей діагноз як клінічний різновид у групі “тривожних розладів” існував тільки в США. У 1995 р. описи ПТСР (здебільшого згідно з критеріями DSM) були введені в десяту редакцію Міжнародної класифікації хвороб (МКХ-10) і відтоді є основним діагностичним стандартом в європейських країнах. Загальноприйнятого визначення бойових ПТСР дотепер не існує. За нашою думкою, до них слід відносити тривалі (відстрочені) умовно адаптивні психічні зміни (розлади), що виникають внаслідок впливу специфічних факторів бойової ситуації. Водночас низка з них на війні можуть носити навіть пристосувальний характер, тоді як у мирному житті нерідко призводять до різноманітних форм соціальної дезадаптації. За оцінками різних дослідників, на бойові ПТСР страждають від 15 до 77,8 % військовослужбовців, які зазнали бойового стресу під час участі в локальних війнах останніх десятиріч.

32. **Клініко-психологічні** особливості осіб із різними формами постстресових психічних порушень / Л. Ф. Шестопалова, В. А. Кожевнікова, О. О. Бородавко, С. С. Кирилюк // Мед. психологія. – 2017. – № 2. – С. 7–11.

33. **Клінічно-патогенетичні** особливості посттравматичного стресового розладу на тлі закритої черепно-мозкової травми в учасників антитерористичної операції / Н. С. Карвацька, О. С. Юрценюк, С. Д. Савка [та ін.] // Буков. мед. вісник. – 2017. – № 2, ч. 2. – С. 53–56.

Вивчено клінічно-патогенетичні особливості посттравматичного стресового розладу в учасників антитерористичної операції з урахуванням стану нервової системи (перенесеної закритої черепно-мозкової травми).

34. **Козира П. В.** Фрустрація, психологічний захист та долаюча поведінка в генезі постстресової дезадаптації у співробітників МВС України – учасників АТО / П. В. Козира, М. В. Маркова // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Вип. 3. – С. 130–131.

35. **Козира П. В.** Характеристика адаптивної поведінки і копінг-стратегій у співробітників МВС України – учасників АТО / П. В. Козира // Мед. психологія. – 2016. – № 4. – С. 59–65.

Вивчено копінг-стратегії постстресової дезадаптації в співробітників МВС, які брали участь у бойових діях. Установлено емоційно-афективний і психопатоподібний варіанти психологічної дезадаптації, що різнилися рівнем продуктивності емоційних, когнітивних і поведінкових стратегій. Порівняно з результуючими показниками проактивного копінг-стратегій виявлено більш виражену дезадаптацію особистості з психопатоподібним варіантом. Порівняно з показниками життєстійкості та постстресорного зростання встановлено, що в учасників АТО з емоційно-афективним варіантом змін дезадаптація менш виражена. Це супроводжується наявністю більш широкого спектра ресурсів для успішної інтеграції набутого досвіду в структуру особистості.

36. **Колесник М.** Посттравматическое стрессовое расстройство: диагностика, терапия, реабилитация / М. Колесник // Укр. мед. часопис. – 2015. – № 4. – С. 8–10.

Відмічено, що посттравматичний стресовий розлад являє серйозну медико-соціальну проблему в усьому світі. На жаль, сьогодні в Україні відмічено збільшення кількості випадків даного захворювання. Проблемними залишаються питання діагностики та терапії цього стану, а також медико-психологічної реабілітації таких пацієнтів. У ході Науково-практичної конференції з міжнародною участю “Современные подходы к диагностике, терапии и реабилитации посттравматических стрессовых расстройств”, що відбулася 28-29 травня 2015 р. в Харкові, психіатри, медичні психологи, психотерапевти, військові психіатри, представники суспільних організацій, волонтери обговорили найбільш актуальні питання, пов’язані з різноманітними аспектами посттравматичних стресових розладів, поділившись власним досвідом ведення таких пацієнтів.

37. **Колов С. А.** Взаимосвязь клинических симптомов в структуре психической патологии у участников боевых действий / С. А. Колов // Журн. неврологии и психиатрии им. С.С. Корсакова. – 2010. – № 6. – С. 20–23.

Досліджували взаємозв’язок психопатологічних симптомів – депресії, деперсоналізації, особистісної та реактивної тривоги в 371 комбатанта. Встановили, що клінічна картина психічних розладів у комбатантів, включаючи вищевказані розлади, набагато ширша концепції посттравматичного стресового розладу. За допомогою кореляційного аналізу показано, що ці розлади не просто коморбідні чи факультативні, а є облігатними складовими ПТРС у віддаленому періоді бойової психічної травми. Вважають, що отримані дані важливі для більш точного клінічного аналізу психічного стану розглянутого контингенту осіб і проведення нозоспецифічних лікувальних і психокорекційних заходів.

38. **Колов С. А.** Значение боевого и постбоевого стрессов в психопатологии комбатантов / С. А. Колов // Рос. психиатр. журнал. – 2010. – № 6. – С. 70–75.

Обговорюється роль бойового стресу в розвитку різноманітних психічних симптомів у віддаленому періоді в комбатантів. Наводяться емпіричні та теоретичні підстави для розгляду бойового стресу як одного з факторів пролонгованої міжособистісної травми. Показані динаміка розвитку психічної патології у ветеранів локальних конфліктів після повернення до мирного життя, а також значення соціальної підтримки та соціального відкидання в цьому процесі. Продемонстровано значення стигми в психосоціальній дезадаптації ветеранів. Запропонована системна модель виникнення та розвитку психічних розладів у комбатантів допомагає вирішити багато проблемних питань даної галузі дослідження в психіатрії.

39. **Колов С. А.** Первичный стресс и его последствия у ветеранов боевых действий / С. А. Колов // Рос. психиатр. журнал. – 2010. – № 5. – С. 54–58.

Наводяться емпіричні та теоретичні підстави біопсихосоціальної моделі виникнення та розвитку психічних розладів у комбатантів. У рамках цих уявлень їхні психічні захворювання є результатом динамічного взаємодії специфічної біологічної, особистісної стрес-уразливості та патологічних мікросоціальних взаємодій у ранньому дитинстві, бойових обставинах і мирному житті. Нейроендокринні, особистісні, соціальні фактори дезадаптації та компенсації знаходяться в процесі постійної зміни, взаємного впливу та розвитку за спіраллю, на кожному її витку посилюючись та ускладнюючись. Представлена модель допомагає вирішити багато проблемних питань даної галузі дослідження в психіатрії.

40. **Коршняк В. О.** Вплив вибухової хвилі на формування неврологічної

симптоматики у хворих з бойовою черепно-мозковою травмою / В. О. Коршняк // Міжнар. неврол. журнал. – 2016. – № 5. – С. 83–87.

41. **Коршняк В. О.** Сучасні погляди на механізми впливу вибухової хвилі на центральну нервову систему та формування неврологічної симптоматики / В. О. Коршняк, Б. А. Насібуллін // Міжнар. неврол. журнал. – 2016. – № 6. – С. 139–142.

42. **Кутько И. И.** Посттравматическое стрессовое расстройство у перенесших вооруженный конфликт. Клиническая динамика, диагностика, лечение и реабилитация / И. И. Кутько, А. Н. Линева // Укр. мед. часопис. – 2016. – № 1. – С. 24–27.

Описана клінічна картина посттравматичного стресового розладу в постраждалих внаслідок збройного конфлікту. Дана характеристика сучасної психофармакологічної терапії, немедикаментозного лікування, реабілітації та профілактики патології.

43. **Ладик-Бризгалова А. К.** Посттравматичні психічні розлади в учасників антитерористичної операції: діагностика, клініка, терапія : автореф. дис... канд. мед. наук : 14.01.16 / Ладик-Бризгалова Аліса Костянтинівна ; Укр. НДІ соц. і суд. психіатрії та наркології. – Київ, 2017. – 19 с.

44. **Литвин И. А.** Когнитивные дисфункции при посттравматическом стрессовом расстройстве у раненых, поступивших из зоны АТО / И. А. Литвин // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – № 4. – С. 195–196.

45. **Маркова М. В.** Порухення здоров'я сім'ї демобілізованих військовослужбовців – учасників АТО: психопатологічний, психологічний, психосоціальний і сімейний виміри проблеми / М. В. Маркова, Г. С. Росінський // Укр. вісн. психоневрології. – 2018. – Вип. 1. – С. 78–82.

46. **Матяш М. М.** Соціально-стресові розлади у структурі українського синдрому / М. М. Матяш, Л. І. Худенко // Укр. мед. часопис. – 2016. – № 3. – С. 118–121.

Для встановлення взаємозв'язку між психологічним станом особистості та суспільно-економічною напруженістю в Україні проведено неврологічне, патопсихологічне та психометричне обстеження пацієнтів з посттравматичним стресовим розладом і розладом адаптації внаслідок травмуючої події. Встановлено, що ступінь соціальної дезадаптації при зазначених станах визначається вираженістю тривожно-фобічного, істероформного та депресивного синдромів.

47. **Матяш М. М.** Український синдром: особливості посттравматичного стресового розладу в учасників антитерористичної операції / М. М. Матяш, Л. І. Худенко // Укр. мед. часопис. – 2014. – № 6. – С. 124–127.

48. **Михайлов Б. В.** Расстройства психики и поведения у участников боевых действий (клиника, патогенетические механизмы формирования, принципы восстановительной терапии) / Б. В. Михайлов // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Вип. 3. – С. 150–151.

49. **Оперативне** діагностування психічного стану особистості в сучасних умовах : метод. рек. / уклад. : М. Н. Матяш, В. М. Сопов ; Київ. міжнар. мед. університет, ГО “Спілка фахівців соціол. та психол. досліджень”. – Київ, 2017. – 26 с.

50. **Основні** клінічні варіанти постстресових розладів у комбатантів / М. М. Денисенко, Р. В. Лакинський, Л. Ф. Шестопалова, І. В. Лінський // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Вип. 2. – С. 40–44.

51. **Особенности** когнитивных нарушений при ранениях, полученных в условиях боевых действий / А. А. Криштафор, И. А. Йовенко, В. Г. Черненко [и др.] // Медицина неотлож. состояний. – 2017. – № 2. – С. 110–116.

Стаття присвячена визначенню відмінностей когнітивних дисфункцій у поранених у результаті бойових дій і постраждалих з травмами, отриманими поза бойовими обставинами, в посттравматичному періоді.

52. **Особенности** перебігу посттравматичного стресового розладу у демобілізованих учасників АТО, які перебувають на реабілітації в санаторно-курортних умовах / Б. В. Михайлов, О. І. Сердюк, О. О. Галаченко [та ін.] // Укр. вісн. психоневрології. – 2016. – Вип. 2. – С. 69–73.

53. **Особенности** психогенних параноїдних психозів, асоційованих з антитерористичною операцією, у мирного населення / В. О. Процик, В. В. Бабич, С. А. Грязев, Т. О. Михеева // Архів психіатрії. – 2015. – № 2. – С. 19–27.

54. **Панченко О. А.** Особенности развития психических расстройств в условиях вооруженного конфликта, их коморбидность / О. А. Панченко, И. И. Кутько, А. В. Стасюк // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Вип. 1. – С. 140–141.

Порушення на поведінковому рівні насамперед обумовлені особливостями індивідуального реагування особистості на бойову ситуацію. Найбільш розповсюдженими на сьогодні термінами для позначення даних станів є: “бойова психотравма”, “стрес бойової обстановки”, “бойове виснаження”. У подальшому в осіб, які зазнали впливу стресу бойових обставин, можуть розвиватися відставлені в часі дезадаптивні стани, що називаються посттравматичними стресовими розладами.

55. **Панченко О. А.** Социально-стрессовые расстройства у мирного населения

в ситуации боевых действий / О. А. Панченко, Л. В. Панченко, Н. А. Зайцева // Наука і освіта. – 2015. – № 1. – С. 136–140.

Проаналізовано результати дослідження соціально-стресових розладів різного генезу, тематика яких рідко була об'єктом наукових розвідок (201 респондент). Зазначено, що більша частина добровольців відчувають потребу в новій інформації зараз частіше, ніж до ескалації конфлікту. У зв'язку з подіями в регіоні тривогу відчувають дві третини опитаних, роздратування – третина, страх – третина. Констатовано, що погіршення емоційного стану відбулося в половини опитаних. Відмічено, що окремі ознаки посттравматичного стресового синдрому (ПТСР) спостерігаються в майже половини, ПТСР – незначної кількості опитаних. Виявлено позитивні кореляції між значеннями шкал методики Г. Айзенка (тривожність, фрустрація та ригідність) і ПТСР.

56. **Пішель В. Я.** Клінічний поліморфізм посттравматичного стресового розладу в учасників бойових дій / В. Я. Пішель, М. Ю. Полив'яна, К. В. Гузенко // Архів психіатрії. – 2017. – № 1. – С. 75–76.

57. **Посттравматичний** стресовий розлад : навч. посіб. для студентів / О. П. Венгер, С. О. Ястремська, Н. І. Рега [та ін.]. – Тернопіль : Укрмедкн., 2016. – 260 с.

58. **Поширеність** тривожних та депресивних розладів у військових лікарів / Г. З. Мороз, І. В. Седченко, І. М. Ткачук, С. В. Мосур // Укр. мед. часопис. – 2017. – № 3. – С. 143–145.

59. **Проблема** психологічних та психопатологічних наслідків бойового стресу в сучасних умовах / В. Т. Поліщук, В. І. Заворотний, І. М. Соколова, Г. М. Кожина // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Вип. 3. – С. 159–160.

60. **Психіатрія** воєн и катастроф : учеб. пособие / под ред. В. К. Шамрея. – СПб. : СпецЛит, 2015. – 431 с.

У навчальному посібнику висвітлено основні питання психіатрії воєн і катастроф, дана характеристика медико-психологічних і психіатричних наслідків сучасних катастроф, надзвичайних ситуацій і збройних конфліктів. Викладені питання організації медико-психологічної допомоги в умовах збройних конфліктів і надзвичайних ситуацій.

61. **Психіатрія** особливого періоду : навч. посіб. / Ю. В. Рум'янцев, О. Г. Сиропятов, Г. В. Осьодло [та ін.]. – Київ : Леся, 2015. – 226 с.

У посібнику викладені патогенетичні, клінічні, психотерапевтичні та фармакотерапевтичні аспекти бойової психічної травми. Наводяться дані щодо організації психіатричної допомоги в ЗС України в особливий період, діагностики, лікування та реабілітації розладів адаптації, кризових, невідкладних станів, посттравматичних стресових розладів на етапах медичної евакуації та проведення військово-психіатричної експертизи військовослужбовців.

62. **Роль** боевого стресса в формировании хронического болевого синдрома у

участников боевых действий и его лечение препаратом пантогам актив / А. И. Пальцев, М. Н. Торгашов, Ю. С. Воронова [и др.] // Журн. неврологии и психиатрии им. С.С. Корсакова. – 2010. – № 9. – С. 43–46.

63. **Романів О. П.** Особливості формування аутоагресивної поведінки в осіб з посттравматичним стресовим розладом внаслідок бойових дій в зоні АТО залежно від їх індивідуально-типологічних характеристик / О. П. Романів, К. М. Погоріляк // Архів психіатрії. – 2015. – № 1. – С. 166–167.

64. **Романів О. П.** Роль психоневрологічного статусу в моделі формування аутоагресивної поведінки в пацієнтів із посттравматичним стресовим розладом унаслідок бойових дій на сході України / О. П. Романів, К. М. Погоріляк // Україна. Здоров'я нації. – 2017. – № 3. – С. 342.

65. **Сайко О. В.** Особливості перебігу гострого періоду стресу головного мозку, отриманого військовослужбовцями в зоні проведення антитерористичної операції / О. В. Сайко // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – № 6. – С. 65–71.

66. **Сас Л. М.** Невротичні розлади, зумовлені участю в бойових діях / Л. М. Сас // Архів психіатрії. – 2014. – № 4. – С. 48–53.

67. **Семчишин М. Г.** Особливості клініки та перебігу закритої черепно-мозкової травми легкого ступеня тяжкості у вояків антитерористичної операції у віддаленому періоді / М. Г. Семчишин, В. М. Шевага, Б. В. Задорожна // Буков. мед. вісник. – 2016. – № 3. – С. 171–174.

68. **Соколов Е. Ю.** Жизнестойкость – основа профилактики психосоматических расстройств у сотрудников опасной профессии / Е. Ю. Соколов, Л. Г. Магурдумова // Психотерапия. – 2014. – № 4. – С. 70–74.

У статті розглядаються клінічні особливості кризових станів військовослужбовців у ситуаціях бойового стресу.

69. **Соціально-стресові** розлади (клініка, діагностика, профілактика) / за ред. : П. В. Волошина, Н. О. Марути. – Харків : Строков Д.В., 2016. – 335 с.

Наведено результати сучасних досліджень щодо медико-психологічних наслідків соціального стресу. Зазначено, що основними причинами такого стресу є збройні конфлікти, зміна суспільних пріоритетів, безробіття, втрата ресурсних можливостей, корупція тощо. Розкрито наслідки соціально-стресових впливів у учасників АТО, співробітників органів внутрішніх справ, студентів, емігрантів, колишніх військовослужбовців. Викладено критерії діагностики та принципи лікування цих розладів.

70. **Соціодемографічна** та патопсихологічна характеристика

посттравматичних психічних порушень в учасників бойових дій / Н. М. Степанова, А. К. Ладик-Бризгалова, С. В. Болтоносів, А. С. Сулімовська // Архів психіатрії. – 2015. – № 2. – С. 50–53.

71. *Стрес* як фактор соматичної патології і коморбідності (сучасні аспекти діагностики, профілактики і лікування) : метод. рек. / уклад. : А. О. Несен, В. А. Чернишов, Ю. С. Рудик [та ін.] ; Нац. ін-т терапії ім Л.Т. Малої НАМН України. – Київ ; Харків : Стиль-Издат, 2015. – 39 с.

72. *Стуканева И. Г.* Военные зарисовки мирного жителя: записки человека и психотерапевта из зоны боевых действий / И. Г. Стуканева // Независимый психиатр. журнал. – 2017. – № 2. – С. 74–80.

73. *Травма* взрывной волной, коморбидная со стрессом боевых действий / С. М. Мороз, А. К. Моргачева, И. П. Яворская, Р. П. Хаитов // Архів психіатрії. – 2015. – № 2. – С. 47–50.

74. *Український* синдром: медико-психологічний аспект : зб. наук. ст. / за ред. М. М. Матяша. – Київ : АртЕк, 2016. – 242, [2] с.

75. *Фастовцов Г. А.* Влияние биосоциальной predisпозиции формирования личности ветеранов локальных войн последующее криминальное агрессивное поведение / Г. А. Фастовцов // Психич. здоровье. – 2012. – № 3. – С. 59–64.

Вперше на клінічному та судово-психіатричному матеріалі описані преморбідні предиктори агресивного кримінальної поведінки комбатантів, які страждають на ПТСР.

76. *Фастовцов Г. А.* Клинические и психологические признаки посттравматического стрессового расстройства, влияющие на криминальное агрессивное поведение комбатантов / Г. А. Фастовцов, Е. А. Соколова // Психич. здоровье. – 2012. – № 5. – С. 33–39.

Здійснено порівняльне вивчення клініко-психологічних характеристик посттравматичного стрессового розладу (ПТСР) в учасників військових дій, які здійснили та не здійснювали кримінальних агресивних дій. Виявлені феноменологічні особливості даної патології, обумовлені змінами в мотиваційно-ціннісній сфері. Визначені предиктори агресивної поведінки, що можуть бути використані при формуванні настанов на благополучну соціальну адаптацію.

77. *Фастовцов Г. А.* Прогнозирование формирования агрессивно-криминального поведения у лиц, страдающих посттравматическим стрессовым расстройством / Г. А. Фастовцов, Р. Р. Искандаров, С. В. Данилова // Психич. здоровье. – 2015. – № 6. – С. 11–17.

78. *Фастовцов Г. А.* Структура боевых и небоевых стрессоров, влияющих на

криминальное агрессивное поведение комбатантов / Г. А. Фастовцов // Рос. психиатр. журнал. – 2011. – № 6. – С. 23–32.

Вперше на клінічному та судово-психіатричному матеріалі описані бойові та небойові стресорні фактори, що є предикторами формування агресивної кримінальної поведінки комбатантів, які страждають на посттравматичні стресові розлади.

79. **Фастовцов Г. А.** Структура диссомнических расстройств у комбатантов / Г. А. Фастовцов // Рос. психиатр. журнал. – 2010. – № 1. – С. 68–73.

80. **Характеристика** взаємозв'язку перенесення посттравматичних стресових розладів із вживанням психоактивних речовин в умовах антитерористичної операції / Є. М. Харченко, О. С. Осуховська, А. Ю. Васильєва [та ін.] // Архів психіатрії. – 2015. – № 2. – С. 27–31.

81. **Хаустова О. О.** Актуальні проблеми життя і порушення психічного здоров'я внутрішньо переміщених осіб / О. О. Хаустова, Н. В. Коваленко // Архів психіатрії. – 2015. – № 2. – С. 42–46.

82. **Хаустова О. О.** Посттравматичний стресовий розлад: історичний аспект / О. О. Хаустова, Л. Є. Трачук // Архів психіатрії. – 2015. – № 1. – С. 6–11.

83. **Чабан О. С.** Симптоми посттравматичного стресу, тривоги та депресії серед учасників бойових дій в зоні антитерористичної операції / О. С. Чабан, В. Г. Безшейко // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Вип. 2. – С. 80–84.

84. **Шамрей В. К.** Отдаленные последствия боевого стресса с позиции биопсихосоциального подхода [Электронный ресурс] / В. К. Шамрей, С. А. Колов, Б. В. Дрига // Вестн. психотерапии. – 2011. – Т. 43, № 38. – С. 104–111. – Режим доступа : URL : https://elibrary.ru/download/elibrary_16377428_67033822.pdf/ . – Название с экрана.

Період реадaptaції учасників бойових дій до умов мирного життя значною мірою визначається низкою несприятливих соціальних факторів, що чинять повторний психотравмуючий вплив на комбатантів. Мета дослідження – вивчення особливостей виникнення та розвитку клінічних проявів бойового ПТСР у віддаленому періоді з позицій біопсихосоціального підходу.

85. **Шестопалова Л. Ф.** Дослідження трансформації індивідуально-психологічних особливостей комбатантів, які перебували у зоні АТО / Л. Ф. Шестопалова, В. А. Кожевнікова, О. О. Бородавко // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Вип. 1. – С. 162.

86. **Шкробот С. І.** Психічні розлади, асоційовані з когнітивними порушеннями у пацієнтів, які пережили надзвичайні ситуації / С. І. Шкробот,

О. П. Венгер // Архів психіатрії. – 2014. – № 4. – С. 50–53.

87. **Юрценюк О. С.** Непсихотичні психічні розлади в осіб, які брали участь в збройному протистоянні на сході України / О. С. Юрценюк, С. С. Ротар // Здобутки клініч. і експерим. медицини. – 2015. – № 4. – С. 85–87.

Організація психологічної допомоги постраждалим у збройних конфліктах

88. *Божук Б. С.* Організація допомоги особам, що перенесли екстремальні події засобами дистанційного психологічного консультування / Б. С. Божук, В. І. Коростій, О. Ю. Поліщук // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Вип. 2. – С. 106.

89. *Буряк О. О.* Військовий синдром “АТО”: актуальність та шляхи вирішення на державному рівні [Електронний ресурс] / О. О. Буряк, М. І. Гіневський, Г. Л. Катеруша // Зб. наук. пр. Харків. ун-ту повітр. сил. – Харків, 2015. – Вип. 2. – С. 176–181. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZKhUPS_2015_2_39. – Назва з екрана.

Розглянуто “Синдром АТО”: прояви та способи реагування на нього; ознаки посттравматичного стресового розладу (ПТСР); деякі шляхи реабілітації військовослужбовців з синдромом АТО; законодавчі дії держави щодо психологічної та соціальної адаптації військовослужбовців-учасників АТО.

90. *Діагностика* та корекція психофізіологічних та психічних порушень здоров'я в післястресовий період : метод. посіб. / ред. : А. І. Гоженко, Е. М. Псядло ; уклад. : І. Я. Пінчук, С. І. Табачніков, О. С. Чабан. – Одеса : Фенікс, 2015. – 109 с.

Стандартизовано міжнародні підходи до діагностики та лікування посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Розглянуто причини виникнення ПТСР. Викладено методи діагностики ПТСР. Висвітлено інноваційні підходи до curaції психічних розладів внаслідок надзвичайних ситуацій. Розкрито методологічні основи психотерапії, психопрофілактики та психокорекції психічних розладів внаслідок надзвичайних ситуацій. Подано медико-соціальне обґрунтування системи надання допомоги населенню України з питань відновлювального лікування та психосоціальної реабілітації наслідків психотравматичних подій. Наведено порядок надання психіатричної допомоги людям з ПТСР.

91. *Друзь О. В.* Напрямки медико-психологічної профілактики постстресових психічних розладів у учасників локальних бойових дій / О. В. Друзь, І. О. Черненко // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Вип. 1. – С. 45–48.

92. *Зарецька Н. В.* Організаційні засади надання психологічної реабілітації учасникам АТО та членам їх сімей [Електронний ресурс] / Н. В. Зарецька, Л. М. Гридковець // Вісн. [Київ. ін-ту бізнесу та технологій]. – Київ, 2016. – Вип. 3. – С. 26–33. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkib_2016_3_7. – Назва з екрана.

93. *Казмірчук А. П.* Організація надання медичної допомоги військовослужбовцям з психічними розладами під час антитерористичної

операції на сході України / А. П. Казмірчук, Г. В. Іванцова, І. М. Льовкін // Військ. медицина України. – 2017. – № 1. – С. 18–23.

94. **Масловська Н. Г.** Деякі аспекти організації спеціалізованої психіатричної допомоги учасникам бойових дій / Н. Г. Масловська // Архів психіатрії. – 2014. – № 4. – С. 123–124.

95. **Матвієць Л. Г.** Організація та моніторинг своєчасного надання медико-психологічної допомоги на первинному рівні при гострих та посттравматичних стресових розладах / Л. Г. Матвієць // Сімейн. медицина. – 2017. – № 2. – С. 6–10.

Викладено сучасні погляди на гострий стресовий і посттравматичний стресовий розлад з точки зору епідеміології, етіології, патогенезу та діагностики на первинному рівні надання медичної допомоги. Висвітлено основні принципи лікування та реабілітації пацієнтів з гострим стресовим і посттравматичним стресовим розладами лікарями загальної практики – сімейними лікарями. Розглянуто питання імплементації Уніфікованого клінічного протоколу первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги “Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад” у практичну діяльність.

96. **Методичний** посібник щодо організації роботи підрозділу психологічної реабілітації у НВМКЦ “Головний військовий клінічний госпіталь” / О. В. Циц, О. В. Друзь, Ю. М. Швалб, Т. В. Таран. – Київ : Знання України, 2016. – 159 с.

Посібник розроблено з метою організації роботи підрозділу психологічної реабілітації у військовому госпіталі. У ньому викладено загальні організаційні аспекти роботи підрозділу, форми та види роботи психолога, їхню змістовність, наведено приклади та надано практичні рекомендації.

97. **Напреєнко О. К.** Комплексна психологічна, психіатрична та наркологічна допомога постраждалим у збройних конфліктах, при мирних протестах і вимушеним переселенцям / О. К. Напреєнко, Н. Ю. Напреєнко // Укр. терапевт. журнал. – 2015. – № 3. – С. 80–85.

Наведено результати розробки та впровадження підходів до оптимізації психолого-психіатричної допомоги постраждалим унаслідок збройних конфліктів, мирних протистоянь і вимушеним переселенцям з психічними, психосоматичними, коморбідними соматичними та психічними, а також наркологічними розладами.

98. **Напреєнко О. К.** Медико-психологічна допомога постраждалим у збройних конфліктах / О. К. Напреєнко, Н. Ю. Напреєнко // Східноєвроп. журн. громад. здоров'я. – 2015. – № 2. – С. 105.

99. **Оптимізація** підходів до надання психіатричної допомоги відповідно до сучасних потреб учасників бойових дій : метод. рек. / уклад. : О. В. Богомолець, І. Я. Пінчук, О. В. Друзь [та ін.] ; Укр. НДІ соц. і суд. психіатрії та наркології МОЗ України [та ін.]. – Київ, 2014. – 46 с.

100. **Основні** принципи організації медико-психічної реабілітації постраждалих в зоні бойових дій / В. О. Волошин, Б. В. Михайлов, С. А. Риженко [та ін.] // Військ. медицина України. – 2017. – № 3/4. – С. 5–10.

101. **Охорона** психічного здоров'я в умовах війни : у 2 т. / Америк.-укр. мед. фундація ; пер. з англ. Т. Семигіна [та ін.]. – Київ : Наш Формат, 2017. –

Т. 1. – 2017. – 568 с.

Т. 2. – 2017. – 546 с.

102. **Принципи** організації медико-психологічного супроводу учасників АТО / А. Н. Михайлов, О. М. Зінченко, І. М. Сарвір [та ін.] // Архів психіатрії. – 2016. – № 2. – С. 125–126.

103. **Психологічна** допомога учасникам АТО та їх сім'ям / М. І. Мушкевич, Р. П. Федоренко, А. П. Мельник [та ін.]. – Вид. 2-ге, змін. та допов. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – 344, [11] с.

Розкрито суть поняття та психологічні особливості переживання посттравматичного стресового розладу тими людьми, які перебували за умов бойових дій. Описано психологічні особливості прояву суїцидальних намірів серед військовослужбовців і розглянуто психодіагностичні матеріали суїцидальних тенденцій військовослужбовців і результати дослідження впливу сімейної ситуації на суїцидальні виміри учасників АТО. Розкрито теоретико-методологічні засади реабілітаційного процесу військовослужбовців – учасників АТО, описано наукові підходи до психологічної реабілітації військовослужбовців, виділено структуру реабілітаційного процесу. Висвітлено теорію та практику діагностичної, корекційної та терапевтичної роботи з дітьми та підлітками, розкрито суть психологічних реакцій на психотравмувальні ситуації дітей учасників АТО, роботи з дітьми учасників АТО й емпіричного дослідження психологічних особливостей дітей учасників АТО.

104. **Реабілітація** інвалідів – учасників бойових дій в Київській області / М. М. Матяш, О. П. Дикун, О. М. Матяш, Ю. А. Гриненко // Міжнар. неврол. журнал. – 2017. – № 4. – С. 23–34.

Проаналізовано стан медико-соціальної експертизи та реабілітації учасників АТО, які проживають у Київській області. Досліджено диспансерну групу ветеранів АТО, стан медичних оглядів і медичної реабілітації учасників АТО, а також результати огляду даного контингенту медико-соціальними експертними комісіями, проаналізовано складання індивідуальних програм реабілітації інвалідів, стан стаціонарного та санаторно-курортного лікування з використанням трьох основних напрямків: медичного, психологічного та соціального.

105. **Удосконалення** лікування та реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України з бойовою психічною травмою : метод. рек. / О. В. Друзь, О. Г. Сиропятов, М. І. Бадюк [та ін.] ; НАМН України. – Київ : МП Леся, 2015. – 51 с.

Медико-психологічна реабілітація учасників бойових дій

106. *Аймедов К. В.* Психологическое сопровождение комбатантов: проблемы и перспективы / К. В. Аймедов, Ю. Е. Кокорина // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Вип. 2. – С. 105–106.

107. *Анализ* эффективности патогенетической интенсивной комплексной терапии у военнослужащих, участников боевых действий, перенесших легкие закрытые черепно-мозговые травмы / О. И. Боев, С. В. Золотарев, Л. Н. Мексичева, И. В. Боев // Рос. психиатр. журнал. – 2011. – № 2. – С. 69–75.

У статті представлений порівняльний клініко-психоневрологічний, клініко-патопсихологічний аналіз терапевтичної ефективності комплексної відновлювальної технології купірування клінічних наслідків легких закритих черепно-мозкових травм у віддаленому періоді в 106 військовослужбовців – учасників бойових дій. Отримані результати відновлювальної технології розглядаються порівняно з плацебо-терапією.

108. *Аналіз* санаторної реабілітації прикордонників, постраждалих внаслідок антитерористичної операції в Україні в клінічному санаторії “Аркадія” Державної прикордонної служби України / В. Г. Волоха, О. В. Футрук, І. К. Бабова, О. М. Павлюченко // Мед. реабілітація, курортологія, фізіотерапія. – 2016. – № 1/2. – С. 49–50.

Зазначено, що реабілітація на санаторно-курортному етапі є невід’ємною складовою медичної допомоги військовослужбовцям, постраждалим в АТО, як після поранень і травм, так і за посттравматичного стресового розладу. Реабілітацію на санаторному етапі, зокрема медико-психологічну, в клінічному санаторії “Аркадія” (Одеса) одержали майже 200 прикордонників – учасників АТО. Хворі отримували індивідуально підібрану комплексну санаторну реабілітацію: психотерапію, кліматолікування, лікувальну гімнастику, масаж, апаратну фізіотерапію та тепло-, бальнеолікування залежно від стану та характеру ушкодження. Позитивна динаміка спостерігалася в 93 % поранених і полягала в зменшенні больових відчуттів, збільшенні обсягу рухів у суглобах, покращенні сну, загоєнні ран тощо.

109. *Буряк О. О.* Шляхи та методи реабілітації осіб з “військовим синдромом” та посттравматичним стресовим розладом / О. О. Буряк, М. І. Гіневський, Г. Л. Катеруша // Зб. наук. пр. Харків. ун-ту повітр. сил. – Харків, 2015. – Вип. 3. – С. 137–141.

Розглянуто процес психологічного відновлення та позбавлення від наслідків “синдрому бойових дій”; надаються деякі рекомендації, які бажано виконувати військовослужбовцям з ПТСР для підвищення ефективності процесу відновлення.

110. *Вторичная* профилактика закрытых черепно-мозговых травм в отдаленном периоде у военнослужащих – участников боевых действий / О. И. Боев, А. Ф. Бабякин, И. В. Боев [и др.] // Неврол. вестн. Журн. им. В.М. Бехтерева. – 2011. – № 2. – С. 37–44.

111. *Гайда І. М.* Обґрунтування інтеграційно-координаційної моделі медичної реабілітації учасників бойових дій на регіональному рівні / І. М. Гайда // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, № 3/4. – С. 23–29.

112. *Зуйкова А. А.* Особенности медико-психологической реабилитации стрессогенных расстройств у членов семей ветеранов боевых действий / А. А. Зуйкова, Т. Г. Погодина, Т. Е. Потемина // Мед. альманах. – 2013. – № 2. – С. 148–150.

113. *Ичитовкина Е. Г.* Эффективность медико-психологической реабилитации комбатантов / Е. Г. Ичитовкина, М. В. Злоказова, А. Г. Соловьев // Журн. неврологии и психиатрии им. С.С. Корсакова. – 2013. – № 5. – С. 42–47.

Для аналізу ефективності терапії в рамках медико-психологічної реабілітації були обстежені 199 комбатантів протягом перших днів і через 1,5 міс. після повернення з зони бойових дій. Описані етапи та вміст медико-психологічної реабілітації, включаючи психофармакотерапію та психотерапію. Відмічено достовірне покращення клінічних і соціально-психологічних показників стану обстежених. Редукція основних психопатологічних симптомів була виявлена як при розладах адаптації, так і при посттравматичному стресовому розладі. Обґрунтована необхідність проведення реабілітації всім комбатантам після повернення з зон бойових дій, незалежно від наявності чи відсутності в них психічних порушень.

114. *Карачевський А. Б.* Адаптація шкал та опитувальників українською та російською мовами щодо посттравматичного стресового розладу / А. Б. Карачевський // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО імені П.Л. Шупика. – Київ, 2016. – Вип. 25. – С. 607–623.

Мета роботи – провести огляд опитувальників і шкал щодо посттравматичного стресового розладу (ПТСР), які рекомендовано використовувати сучасними протоколами ПТСР, порівняти зі шкалами й опитувальниками, переведеними на російську й українську мови та вже використовуються для обстеження пацієнтів, які перенесли тяжку травму, та визначити опитувальники і шкали, які бажано адаптувати в Україні для скринінгу та діагностики ПТСР. Проведено огляд сучасних англійських, а також переведених на російську й українську опитувальників і шкал, що використовуються під час скринінгу та діагностики ПТСР. За взірць взято шкали й опитувальники для обстеження пацієнтів, які перенесли тяжку травму, рекомендовані Національним центром ПТСР. Надано переклад українською мовою LEC-5 і PCL-5.

115. *Ковальова І. Б.* Досвід психокорекційної та реабілітаційної роботи з учасниками АТО на базі менського санаторію “Остреч” [Електронний ресурс] / І. Б. Ковальова, В. І. Мозговий // Вісн. Харків. Нац. пед. ун-ту імені Г.С. Сковороди. Психологія. – Харків, 2016. – Вип. 54. – С. 83–92. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2016_54_10 . – Назва з екрана.

Стаття присвячена психологічній реабілітації військовослужбовців, які брали участь в

антитерористичній операції (АТО) на Сході України. Визначено поняття посттравматичного розладу та нарративного підходу в психотерапії ПТСР, представлена схема роботи психолога з реалізації концепції психологічної реабілітації учасників АТО та членів їхніх сімей на базі санаторію “Остреч”. Зроблено висновки щодо вдосконалення заходів, спрямованих на проведення психологічної реабілітації учасників АТО та членів їхніх родин. Наведені рекомендації взаємодії з військовослужбовцями, які пережили психічну травму.

116. **Колов С. А.** Влияние особенностей отдельных когнитивных процессов на клиническую картину и эффекты лечения постбоевых стрессовых расстройств / С. А. Колов, Е. И. Чехлатый, В. К. Шамрей // Вестн. психотерапии. – 2012. – № 42. – С. 101–109.

117. **Колов С. А.** Значение общих и специфических факторов психотерапии в реабилитации комбатантов / С. А. Колов // Вестн. восстанов. медицины. – 2010. – № 3. – С. 25–28.

У статті наведені дані порівняльного дослідження терапії середовищем (мілье-терапії) та модифікованого варіанта особистісно-орієнтованої (реконструктивної) психотерапії. Виявлений різний спектр дії цих методів, перший зменшує психопатологічну симптоматику, другий змінює патологічні особистісні конструкти, як-от деструктивна агресія, нарцисизм, тривожність. Наголошено на необхідності комплексного, багатомодального, біопсихосоціального підходу для ефективного лікування та реабілітації ветеранів бойових дій.

118. **Колов С. А.** Особенности динамики эмоциональных, личностных и поведенческих параметров в процессе психотерапии комбатантов / С. А. Колов // Психотерапия. – 2010. – № 8. – С. 26–31.

Наведені дані порівняльного дослідження різноманітних терапевтичних підходів (модифікованого варіанта особистісно-орієнтованої (реконструктивної) психотерапії, терапії середовищем, фармакотерапії) в комбатантів. Виявлений різний спектр дії цих методів: фармакотерапія значно діє на соматичні симптоми, специфічна групова змінює патологічні особистісні конструкти, як-от деструктивна агресія, нарцисизм, тривожність, а також патологічний гнів, мілье-терапія значно зменшує психопатологічну симптоматику, а також поведінкові патерни, пов'язані з гнівливістю. Відмічена необхідність комплексного, багатомодального, біопсихосоціального підходу для ефективного лікування та реабілітації ветеранів бойових дій.

119. **Коростій В. І.** Аналіз діагностичних можливостей психодіагностичних методик для виявлення психологічних наслідків стресу та посттравматичного стресового розладу / В. І. Коростій, І. М. Соколова, В. І. Заворотний // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Вип. 2. – С. 110–111.

120. **Коростій В. І.** Принципи корекції та профілактики соціально-стресових розладів у категорій населення, постраждалих внаслідок АТО / В. І. Коростій, О. Б. Платинюк // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Вип. 1. – С. 127–128.

121. **Коростій В. І.** Психофармакотерапія в комплексному лікуванні та реабілітації посттравматичного стресового розладу / В. І. Коростій, В. Т. Поліщук, В. І. Заворотний // Міжнар. неврол. журнал. – 2015. – № 6. – С. 59–71.

Розглянуто проблеми стресових розладів, що виникають внаслідок психічних травм. Наведено класифікацію, розглянуто питання етіології та патогенезу посттравматичних стресових розладів. Приділено увагу діагностиці та вибору фармакологічних засобів лікування. Підкреслено, що препаратами першого вибору залишаються антидепресанти групи селективних інгібіторів зворотного захвату серотоніну.

122. **Матяш М. М.** Імплементация сучасних технологій відновного лікування постраждалих в умовах особливого періоду / М. М. Матяш // Міжнар. неврол. журнал. – 2017. – № 2. – С. 135–149.

123. **Матяш М. М.** Психотерапевтичні стратегії лікування невротичних розладів в учасників сучасних бойових дій / М. М. Матяш, Л. І. Худенко // Міжнар. неврол. журнал. – 2016. – № 6. – С. 58–64.

124. **Медико-психологічні** аспекти реабілітації учасників АТО : метод. рек. / уклад. : М. М. Матяш, Л. І. Худенко, М. М. Матяш, А. А. Недашківська ; Київ. мед. університет. – Київ, 2016. – 34 с.

125. **Михайлов Б. В.** Клиника и терапия расстройств психики и поведения экстремально-психогенного происхождения / Б. В. Михайлов // Проблемы непрерыв. мед. освіти та науки. – 2015. – № 2. – С. 6–11.

Подано сучасні дані про психогенні розлади, що спостерігають під час і безпосередньо після надзвичайних ситуацій. Ці розлади об'єднано в 4 групи: непатологічні (фізіологічні) реакції, патологічні реакції, невротичні стани та реактивні психотичні стани. У віддаленому періоді в постраждалих розвиваються посттравматичні стресові розлади або хронічні зміни особистості внаслідок перенесеної катастрофи. Наведено сучасні дані щодо психотерапії та фармакотерапії цих розладів.

126. **Михайлов Б. В.** Медико-психологічна реабілітація учасників АТО в санаторно-курортній мережі (клінічна настанова) / Б. В. Михайлов. – Київ ; Харків, 2015. – 71 с.

127. **Науменко Л. Ю.** Питання реабілітації учасників АТО в практиці лікаря загальної практики / Л. Ю. Науменко, І. С. Борисова, В. М. Березовський // Акт. проблеми сучас. медицини. Вісн. Укр. мед. стоматол. академії. – 2017. – № 2. – С. 302–306.

128. **Оптимізація** когнітивної нейрореабілітації пацієнтів із бойовими травматичними ураженнями головного мозку / В. В. Білошицький, А. П. Гук,

Т. С. Бондар [та ін.] // Міжнар. неврол. журнал. – 2016. – № 5. – С. 70–75.

Останнім часом спостерігається зростання частоти бойової черепно-мозкової травми (БЧМТ) в результаті бойових дій у зоні АТО. Когнітивна реабілітація хворих з гострими травматичними ураженнями головного мозку, а саме ЧМТ, тісно пов'язана з іншими напрямками реабілітації, включаючи медикаментозну та фізичну терапію, інтеграцію пацієнта в суспільство, психологічну та просвітницьку роботу з членами його родини. Неадекватне та несистематичне лікування хворих з такими розладами часто є основною причиною тривалої декомпенсації захворювання, що значно погіршує рівень життя пацієнтів і знижує ефективність їхньої праці. Висновки: порушення когнітивних функцій є невід'ємною складовою клінічних наслідків закритої БЧМТ. Використання в лікувальній тактиці препарату церебралізину у пацієнтів з наслідками БЧМТ середнього ступеня тяжкості покращує відновлення порушених неврологічних функцій, зокрема когнітивних.

129. *Опыт* применения анималотерапии в системе психореабилитации участников АТО в санаторно-курортных условиях / Б. В. Михайлов, А. И. Сердюк, М. Е. Водка [и др.] // Мед. психология. – 2017. – № 2. – С. 39–43.

130. *Особливості* відновлення функціонального стану учасників антитерористичної операції під час реабілітації в госпітальних умовах / А. В. Швець, А. Ю. Кіх, О. М. Волянський, І. А. Лук'янчук // Укр. журн. з проблем медицини праці. – 2016. – № 2. – С. 67–78.

Морально-психологічна невідповідність, страх не впоратися з обов'язками, почуття провини перед загиблими, прагнення вижити в умовах руйнувань і смертей інших, надзвичайна напруженість праці, порушення режиму харчування та відпочинку, а також інші шкідливі чинники службової діяльності, без сумніву, зменшують адаптаційні резерви організму та призводять до неконструктивних змін поведінкових реакцій і дезадаптаційного синдрому, що потребують психофізіологічного оцінювання для вирішення питання про необхідність подальшого реабілітаційного лікування. Мета роботи – виявити особливості та підходи до оцінювання ступеня відновлення функціонального стану (ФС) учасників антитерористичної операції під час реабілітації в госпітальних умовах.

131. *Патогенетично* обґрунтована система психопрофілактики суїцидальної поведінки при депресивних розладах у внутрішньо переміщених осіб / Г. М. Кожина, В. І. Коростій, К. О. Зеленська, О. Б. Платинюк // Мед. психология. – 2017. – № 2. – С. 59–61.

132. *Психология* кризисных и экстремальных ситуаций: психодиагностика и психологическая помощь : учеб. пособие / под ред. Н. С. Хрустальной. – СПб., 2013. – 141 с.

133. *Пьюселік Ф.* Методологія психологічної роботи з ветеранами і бійцями АТО / Ф. Пьюселік, О. О. Древіцька // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО імені П.Л. Шупика. – Київ, 2015. – Вип. 24, кн. 1. – С. 655–660.

Знання основних принципів і технік проведення психологічної корекції ветеранів і бійців АТО сприятиме їх якіснішій психологічній реабілітації та профілактиці вигорання

психологів. Мета роботи – розробка наукових принципів психологічної корекції ветеранів після АТО на основі емпіричного досвіду та теоретичних розробок з медичної психології. Методологічні підходи психологічної корекції ветеранів АТО передбачають використання принципів гуманістичної психології, комплекс технологій з НЛП, розробку поняття “внутрішня картина психології ветерана”. Ці підходи базувалися на тривалому практичному досвіді авторів і теоретичному узагальненні одержаних результатів. Запропонована методологія показала свою ефективність для корекції психологічного стану ветеранів і сприяє профілактиці вигорання психологів.

134. **Ромек В. Г.** Психологическая помощь в кризисных ситуациях : [пособие для практикующих психологов, психотерапевтов и студентов] / В. Г. Ромек, В. А. Конторович, Е. И. Крукович. – СПб. : Речь, 2007. – 256 с.

135. **Сторожук Н.** Сучасний стан системи психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції [Електронний ресурс] / Н. Сторожук, Н. Мась, В. Покотило // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Військ.-спец. науки. – 2016. – Вип. 1. – С. 34–38. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2016_1_10. – Назва з екрана.

Стаття присвячена розгляду сучасного стану системи психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції, членів їхніх сімей та інших категорій постраждалих від військових дій. Подається аналіз правових основ, на яких ґрунтується функціонування вітчизняної системи психологічної реабілітації. Значна увага приділяється розгляду напрямків діяльності різноманітних закладів та організацій з надання послуг з психологічної реабілітації постраждалим від військових дій.

136. **Тарабрина Н. В.** Психология посттравматического стресса: теория и практика / Н. В. Тарабрина. – М. : Ин-т психологии РАН, 2009. – 302, [1] с.

137. **Тещук В. Й.** Підходи до лікування післятравматичних стресових розладів у військовослужбовців – учасників антитерористичної операції / В. Й. Тещук, Н. В. Тещук // Укр. вісн. психоневрології. – 2016. – Вип. 4. – С. 122–128.

138. **Харченко В. Є.** Психологічна діагностика та корекція посттравматичного стресового розладу особистості : метод. посіб. / В. Є. Харченко, М. А. Шугай. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту “Остроз. акад.”, 2015. – 158 с.

139. **Юрьева Л. Н.** Особенности ведения пациентов с посттравматическим стрессовым расстройством в практике семейного врача / Л. Н. Юрьева // Семейн. медицина. – 2015. – № 5. – С. 69–72.

Висвітлені особливості діагностики, клініки, профілактики та терапії посттравматичних стресових розладів (ПТСР) в практиці сімейного лікаря.

Соціальна адаптація постраждалих у збройних конфліктах

140. *Кириченко А. Г.* Нормативно-правові механізми забезпечення медико-соціального захисту учасників АТО в Україні [Електронний ресурс] / А. Г. Кириченко // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО ім. П.Л. Шупика. – Київ, 2016. – Вип. 25. – С. 435–444. – Режим доступу : URL : <https://nmapo.edu.ua/zagruzka/zbornikNMAPO25.pdf> . – Назва з екрана.

Сьогодні наша держава вимушена проводити бойові дії у вигляді антитерористичної операції на сході країни, після чого багатотисячні маси молодих людей після демобілізації потребують медико-соціального захисту. Мета роботи – визначення та розкриття основних нормативно-правових механізмів, що забезпечують медико-соціальний захист учасників АТО. Інформаційною базою для розробки виступили державні закони та наукові праці фахівців, що надало змогу визначити основні поняття, проаналізувати чинні закони та нові здійснені зміни до законодавчих актів. Наявність обмеження життєдіяльності в учасника АТО визначається за допомогою медико-соціальної експертизи, що проводиться відповідно до діючого законодавства. Аналіз чинного законодавства та нових здійснених змін до законодавчих актів, що були прийняті у 2015-2016 рр., визначив і висвітлив основні нормативно-правові механізми забезпечення медико-соціального захисту учасників АТО та відповідний перелік документів, що надають право на одержання статусу учасника бойових дій. Висновки: на законодавчому рівні розв'язано основні питання для забезпечення системи медико-соціального захисту учасника АТО, визначено відповідальні, організуючі та контролюючі органи, а також джерела фінансування.

141. *Кропельницька С.* Формування системи соціального забезпечення [Електронний ресурс] / С. Кропельницька, Т. Солоджук // Финансовые услуги. – 2016. – № 5. – С. 27–31. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/finu_2016_5_26 . – Назва з екрана.

У статті розкрито сутність і виокремлено основні елементи системи соціального забезпечення осіб, які постраждали від антитерористичних операцій в Україні. Подано перелік соціальних ризиків, що є підставами для одержання матеріального забезпечення чи соціальних послуг з боку держави. Окреслено систему заходів, необхідну для розв'язання соціальних проблем осіб, постраждалих від АТО.

142. *Соціальні* наслідки уражень внутрішніх органів в учасників антитерористичної операції [Електронний ресурс] / В. І. Шевчук, Н. М. Беляєва, О. Б. Яворовенко [та ін.] // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО ім. П.Л. Шупика. – Київ, 2016. – Вип. 25. – С. 77–82. – Режим доступу : URL : <https://nmapo.edu.ua/zagruzka/zbornikNMAPO25.pdf> . – Назва з екрана.

За даними літератури, патологію внутрішніх органів має кожен п'ятий поранений. Після проведення першого етапу лікування виникають питання подолання функціональних порушень та обмежень життєдіяльності, встановлення інвалідності та здійснення реабілітаційних заходів, що необхідні для відновлення соціального статусу постраждалих. Цим питанням у літературі не приділялося відповідної уваги. Для відновлення соціального статусу необхідні реабілітаційні заходи, в яких повинні враховуватися медико-біологічні, клініко-функціональні, соціально-побутові, професійно-трудова, психологічні й інші фактори, що характеризують той чи інший вид обмежень життєдіяльності для його подолання.

143. **Черненко І. І.** Медико-соціальне значення та організація психологічної допомоги та соціальної адаптації учасників бойових дій та членів їх сімей у сучасних умовах / І. І. Черненко, І. А. Чухно // Міжнар. неврол. журнал. – 2017. – № 6. – С. 127–131.

Розглянуто основні негативні медико-соціальні наслідки психологічних розладів учасників бойових дій і членів їхніх сімей, проаналізовано основні нормативно-правові документи у сфері соціального забезпечення та соціальної підтримки учасників бойових дій, а також стан надання психологічної допомоги та соціальної адаптації комбатантів і членів їхніх родин. Запропоновано напрямки підвищення ефективності організації надання психосоціальної допомоги.

144. **Черненко І. І.** Сучасні методи психологічної терапії хворих із посттравматичними стресовими розладами в контексті їх медико-соціального значення / І. І. Черненко, І. А. Чухно // Міжнар. неврол. журнал. – 2017. – № 5. – С. 112–115.

Розкрито медико-соціальне значення посттравматичного стресового розладу (ПТСР), основні причини його поширеності за сучасних умов у нашій державі, фактори ризику й основні категорії населення, які перебувають у групах ризику щодо захворювання на ПТСР та найбільш значущих негативних медико-соціальних наслідків поширеності такого захворювання. Охарактеризовано перебіг захворювання та визначено сучасні методи психологічної терапії хворих.

145. **Чижов Д. А.** Нормативно-правове забезпечення права на соціальний захист учасників АТО та членів їх сімей [Електронний ресурс] / Д. А. Чижов // Вісн. Нац. ун-ту “Львів. політехніка”. Юрид. науки. – 2016. – № 845. – С. 173–182. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_29 . – Назва з екрана.

Здійснено науково-теоретичний аналіз нормативно-правового забезпечення соціального захисту учасників антитерористичної операції (АТО) та членів їхніх сімей. Проаналізовано перелік основних нормативно-правових актів (НПА), що регулюють питання соціального захисту учасників антитерористичної операції, класифіковано НПА з питань соціального захисту учасників АТО та членів їхніх родин із систематизацією їх.

146. **Шаршаткін Д. Ю.** Концепція вдосконалення надання адміністративних та соціальних послуг учасникам антитерористичної операції [Електронний ресурс] / Д. Ю. Шаршаткін // Право та держ. управління. – 2016. – № 4. – С. 153–157. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ptdu_2016_4_28 . – Назва з екрана.

147. **Шевчук В. І.** Медико-соціальна реабілітація інвалідів військової служби та учасників антитерористичної операції / В. І. Шевчук, Н. М. Беляєва, О. Б. Яворовенко. – Вінниця : Рогальська І.С., 2015. – 255 с.

Розглянуто сучасні теоретичні та практичні питання медико-соціальної реабілітації

інвалідів військової служби й учасників антитерористичної операції (АТО) на Сході України. Проаналізовано законодавчо-нормативні документи з медико-соціальної допомоги військовослужбовцям – учасникам та інвалідам бойових дій. Узагальнено досвід щодо надання послуг з медичної, психологічної, соціальної, професійно-трудової й інших видів реабілітації військовослужбовців, які втратили здоров'я внаслідок проведення АТО на Сході нашої країни, а також досвід зарубіжних країн з питань реабілітації військовослужбовців, які стали інвалідами внаслідок локальних військових конфліктів. Досліджено шляхи розвитку системи медико-соціальної реабілітації інвалідів військової служби та учасників АТО. Запропоновано типову схему побудови реабілітаційного центру для комплексної реабілітації інвалідів військової служби та бойових дій.

148. *Шевчук В. І.* Соціальна реабілітація та її місце в комплексній реабілітації інвалідів-учасників антитерористичної операції [Електронний ресурс] / В. І. Шевчук, Н. М. Беляєва, О. Б. Яворовенко // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО імені П.Л. Шупика. – Київ, 2017. – Вип. 27. – С 161–173. – Режим доступу : URL : <https://nmapo.edu.ua/zagruzka2/zbornikNMAPO27.pdf#page=161> . – Назва з екрана.

В оглядовій статті розглянуті особливості та складові соціальної реабілітації колишніх військовослужбовців, насамперед – учасників антитерористичної операції (АТО), які стали інвалідами, її зв'язок з соціальним захистом, соціальною роботою та соціальним обслуговуванням. Представлені об'єкти діяльності, функції та специфічні прийоми роботи спеціаліста з соціальної роботи, його відмінності від соціального працівника. Розглянуті особливості співпраці державних інституцій з громадськими організаціями. Наведені приклади діяльності деяких регіональних відділень соціальної підтримки учасників АТО та їхніх сімей.

ДЛЯ ПОДАТОК

Бібліографічне видання

**Медико-психологічна реабілітація та соціальна адаптація учасників
бойових дій: проблеми та перспективи**

Бібліографічний покажчик до науково-практичної конференції

Укладачі:

**Корнілова Лідія Євгенівна
Корнілова Євгенія Олександрівна**

Науковий консультант

Матяш Михайло Миколайович, доктор
медичних наук, професор, завідувач кафедри
загальної та медичної психології НМУ
імені О.О. Богомольця

Редагування та комп'ютерне опрацювання **Є. О. Корнілова**